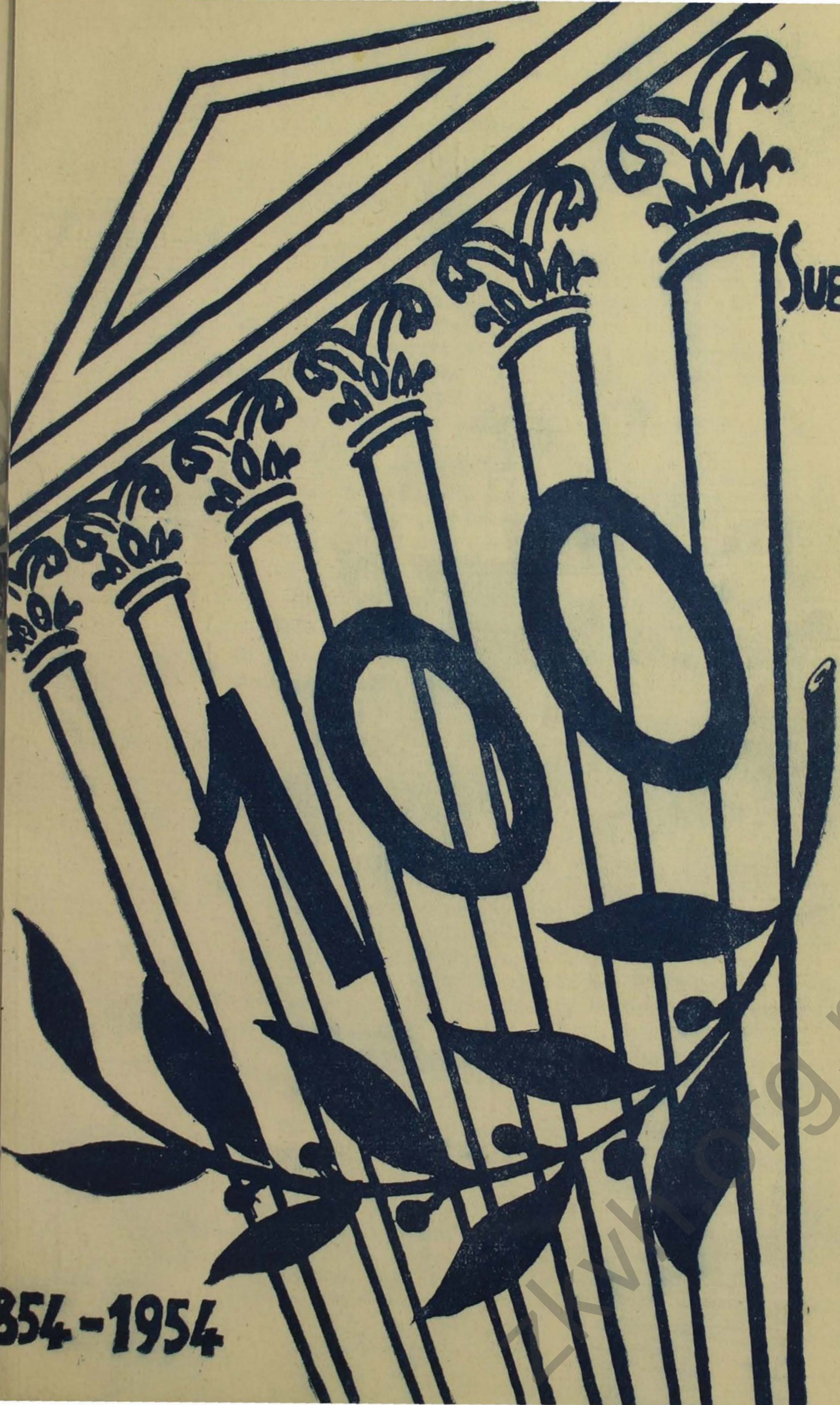

SUBOTICA

354-1954

EX LIBRIS
PROF. BELA
GABRIĆ

Sto godina

ZNAČAJAN JUBILEJ uvijek predstavlja praznik: sjećanje uspomenu pa i obračune. U takvim prilikama čovjek zastane da procjeni vrijednosti svojih predaka i svoga grada. U takvim se prilikama čovjek sa radošću sjeća svega pa bilo da ova procjena pokazuje samo sive događaje ili pak da ona uzbuđuje, oduševljava i daje podstreka za dalji rad, sa radošću se sjeća, jer od nje postaje bogatiji i jači.

Na fizionomiju našeg kazališta vrijeme je utisnulo žig stogodišnjice.

Velik je odista ovaj jubilej, a doživjeli su ga ili doživljuju samo ona kazališta, koja su već prebrodila najveće teškoće. Ovdje mislimo na početne teškoće, na onaj period vremena, kada je prava umjetnost bila još vrlo daleko i kada je bilo daleko sve ono, što pretstavlja pravu glumu.

Sada, kada se osvrnemo na 100-godišnju prošlost, na postignute uspjehe i rezultate, te ako nabrojimo sve ono, što se za to vrijeme dogodilo, tek tada će nam se ukazati pravi značaj današnjeg našeg kazališta.

Godine 1854. sazidana je ova, sa svojim korintskim stubovima u cjeloj državi poznata zgrada, sa velikim holom, ozbiljnim gledalištem i sa svemu u njoj lijepim. Podignuta je sa zadatkom, da osvaja kazališnu kulturu. To joj je bio cilj i zadatak, no decenijama je tome samo djelimično služila, jer nije govorila na oba jezika grada.

Niti stara Austro-Ugarska, niti stara Jugoslavija, a ni okupacija nisu znale da riješe ovo jedinstvo kazališta, jer bilo kako da je prolazilo vrijeme i godine, kazalište se ipak naginjalo na jednu stranu. Ako su Mađari imali kazalište, onda hrvatski narod na najljepšoj pozornici grada nije mogao da uživa u velikim umjetničkim ostvarenjima, ako su pak Hrvati imali svoje kazalište, onda su Mađari bili prinuđeni da se duhovno razvijaju na nivou pozorišnog amaterizma.

Prošla vremena nisu znala, a niti htjela uvidjeti ovu važnost društvenog razvitka i zakonitosti: Oslobođenje nam je pak donijelo ostvarenje pravog smisla i značaja subotičkog Narodnog pozorišta.

Socijalistički razvitak stvorio je velike mogućnosti: otvorio je vrata kazališnom životu za oba naroda i obezbijedio materijalnu stranu za postojanje profesionalnog ansambla.

Za ovaj uspješan posao postoje već ozbiljni umjetnički i društveno-historijski dokazi. Umjetnička ostvarenja: kazalište je postiglo takav nivo, da je daleko iza sebe ostavilo provincijsku jednoličnost, odgojilo je umjetničke kadrove i povećalo kazališnu publiku. Milijun posjetilaca za ovo kratko vrijeme svoga razvitka

nije mali broj. Dostojno se može uporediti sa velegradskim kazalištima — pa u velikoj mjeri i sam repertoar.

Druga strana uspjeha usmjerena je ka razvitku socijalističke kulture u društvenom životu.

Ovo pozorište otvorilo je svoja vrata pred oba naroda grada, šta više: otvorilo je vrata za radni narod grada. Dva bratska kazališta rade ovdje zajedno pomažući nesebično jedno drugoga, svatko se raduje ako ono drugo uspijeva i napreduje i svatko u zajedničkom razvitku vidi pravo ostvarenje zajedničkih ciljeva. Njim rukovodi Upravni odbor, sastavljen od ljudi spolja i od predstavnika kolektiva, zajedno sjedi umjetnik i električar, reditelj i krojač, u jednoj zajednici se izgrađuje sve za dobro naroda.

Ovo su najljepši uspjesi 100-godišnjice, i to je ono najveće, što se nakon tolikih pokoljenja ostvarilo pod ovim korintskim stubovima.

Lévay Endre

Osvrt na stogodišnjicu naše pozorišne zgrade

Subotička pozorišna zgrada — jedna od najstarijih pozorišnih zgrada u našoj narodnoj republici — proslavlja stogodišnjicu.

Sto dugih godina je prošlo od kako je u našem gradu podignuta pozorišna zgrada punom podrškom tadašnjeg stanovništva.

Ukoliko postoje tragovi na osnovu istoriskih dokaza o pozorišnoj igri putujućih grupa, u našem gradu već osamdesetih godina XVIII stoleća (tada već vraćaju u Suboticu nemačke pozorišne družine), cveta pozorišni život. Polaganjem temelja kamenoj zgradi, dobila je pozorišna umetnost svoj stalni dom.

Sada, kada smo došli na granicu stote godine, na svečanim mislima zastanimo na trenutak. Rado bi dali sa nekoliko značajnih podataka skicu stogodišnje pozorišne istorije. Potrebno je da istaknemo nekoliko značajnih momenata o ovoj stogodišnjoj, u sivoj jednoličnosti često puta krvavim vihorom obavijenoj, u borbama prevrata zapaljivoj, u nemirnim vremenima razbuktaloj, svakog poštovanja dostojnoj našoj kući.

Ako bi se osvrnuli na najistaknutija pozorišna nastojanja, koja su se odigrala između zidova ovog pozorišta, morali bismo se duboko pokloniti i razviti javno zastavu priznanja mnogim trudbenicima, koji su spremni bili podneti žrtve za umetnost. Pred svima onima, koji umetnički poziv nisu smatrali trgovinom i robom, nego su se prihvatili posla u gorkim i najtežim časovima i pored skromnog zalogaja — usled mršavih prihoda, i o pravoj umetnosti znali sanjati. Sanjati o jednom svetu, koji će znati poštovati kulturnog radnika ispred u prošlosti poniženog

glumca, o svetu, koji će učiniti da pozorište bude i publici i glumcima njihova domaja.

Umetnici pre sto godina zajedno sa stanovništvom našeg grada zavoleli su postepeno pozorišnu umetnost, te se gradskom rukovodstvu, zadnjih decenija pred bunu 1848 godine, ukazala potreba da u cilju gajenja pozorišne kulture podigne stalnu zgradu baš za vreme nacionalnog budjenja ovdašnjih naroda. Kako su sem zvanično podržavanih nemačkih pozorišnih igrača i namnoženih mađjarskih pozorišnih družina, dolazili već ovamo i glumci iz Arada i Segedina, a kasnije i srpski iz Novog Sada, svaki imućniji gradjanim, višejezične varoši Subotice, koji je simpatisao pozorište, rado je potponagao gradnju pozorišta, jer je svakako verovao, da će i glumci njegovog naroda dobiti mesto na pozornici. Da za vreme stogodišnjeg postojanja subotičke pozorišne zgrade nije uvek tako bilo, to je kriva moćna politika starih vlastodržaca. I kada se danas osvrnemo na ova vremena, izričemo nad njima našu osudu.

* * *

U starim zapisima nigde nema traga o tome, u kakvim su se zgradama držale pretstave nemačke pozorišne trupe, koje su oko 1780. godine navraćale u Suboticu. Zapisi nam samo toliko potvrđuju, da je u našem gradu već tada bio počeo pozorišni život. Pojedine beleške iz 1798. godine donose vest o osnivanju prve mađjarske pozorišne grupe u Mađjarskoj. Ova prva mađjarska pozorišna družina ubrzo se raspala, no nekoliko njenih članova pripojenih uz erdeljsku putujuću pozorišnu truppu, navodno su dospeli i do našeg grada i održali nekoliko pretstava u Subotici. Ove pretstave bi bile počeci za ovdašnju mađjarsku pozorišnu igru. Godine 1818. naš grad je posetila već jedna organizovanija pozorišna trupa, pod upraviteljstvom Davida Kilenji-a. Igrali su prvo u gimnaziskoj velikoj dvorani. Rukovodstvo magistrata, koje ih je rado primalo kao goste, preuredilo je ovu dvoranu za potrebe pozorišnih pretstava i ujedno obezbedilo trupi ogrev i osvetljenje. Ova zgrada je bila na mestu gde se danas nalazi Muzička škola. Pošto su nastale primedbe viših vlasti protiv toga „da se školske prostorije upotrebljavaju za ovako opasno vaspitne svrhe“, Gradski savet je truppu premestio i smestio u prostranu salu velike kafane. Ovde su izvodjači pod opasnošću za život preko lestvica ulazili i izlazili kroz prozore na pozornicu, koja je služila ranije samo za orkestar i bila veoma mala. Kilenjijeva družina se 1820. godine ponovo vratila u grad. Ova družina nije baš ostavila u svakom pogledu prijatne uspomene iza sebe. U medjувremenu je gostovala u ovoj punoj dima kafanskoj sali i jedna nemačka operaska trupa. U istoj dvorani je 1820. godine i trupa Abdai Sandora držala pretstave.

Godine 1824. prešla je iz Sekešfehervara u Suboticu trupa Horvat Jožefa i Komloši Ferenc. Ova odlična družina posećivala je naš grad i narednih godina i svojim gostovanjima pribavila mnogo priznanja za pozorišnu igru. Tadanja štampa beleži: da je ova družina svojim ponašanjem i skormnim nasto-

janjima stekla u gradu simpatije. Ovo je prva značajnija pozorišna trupa koja je navraćala u Suboticu (u njenim redovima bilo je i glumaca „državnih prvaka“). Gostovanja ove trupe uveliko su doprinela da se gradsko rukovodstvo odlučilo na gradnju jedne redovne pozorišne dvorane. Plan se i ostvario i već 1826. godine u velikoj sali Gradjanske Kasine podignuta je za prolazne pozorišne trupe pogodnija pozornica. Bez sumnje je igra Horvat—Komloševe družine svojim gostovanjima postigla i to, da se počelo planirati za gradnju posebne pozorišne zgrade u gradu. U velikoj sali kasine (zgrada kasine je bila nekada na mestu Milekićeve palate, koja je 1944. god. bombardovana, ugao Šenoine i Maksima Gorkog ulice) nije bilo idealne pozornice, iako je raspolagala posle preuzedjenja većom pozornicom pa čak i garderobom. Preopravljenja pozorišna dvorana Kasine otvorena je 1826. god. gostovanjem Horvat Jožefove trupe. Ova postojanija pozorišna dvorana je već više puta privlačila pozorišta, te nije prošla godina dana, a da pozorišne družine nisu potražile naš grad. Već 1827. god. stigla je iz Koložvara u Suboticu najveća mađarska pozorišna trupa „Erdeljsko Pevačko i Pozorišno Društvo“ i u našem gradu dala 26 dramskih i operskih pretstava.

Srpske pozorišne družine iz Segedina i Arada s vremena na vreme posećivale su Suboticu na radost ovdašnjeg slovenskog življa. Nemačke trupe gostovale su i nadalje. Oko 1840. godine više su puta potražili Suboticu srpski glumci iz Novog Sada i Zemuna.

Mart 1835 god. je značajan datum, jer je ovde prvi put prikazan Šekspir. Družina Abdai Šandora igrala je „Kralja Lira“. Ista družina je 1837. god. prikazala „Hamlet-a“ prvi put u Subotici.

Sa razvitkom glume postepeno se popravljao i način glumačkih interpretacija, koje su ranije nedostajale, te je prirodno i sama pozorišna igra privlačila sve više i više pristalica. Iz putujućih družina razvijalo se sve više poznatih umetnika, a naš grad su posećivali sve više i više čuveni glumci.

Kako velika dvorana Kasine nije bila u mogućnosti da udovolji potrebama razvijene kulture grada niti pak stare gostione nisu mogle da udovolje zahtevima povećanog broja putnika, subotički Gradski savet 1845. god. je već sasvim ozbiljno počeo pretresati potrebe gradnje jednog velikog, novog, savremenog hotela i pozorišne zgrade. Diskusije o gradnji su se prilično odugovlačile, jer se tek 1848. god. pristupilo gradnji hotela.

Godina 1848. pretstavlja proljetno budjenje u Evropi pa i u našim krajevima. Ona je sakupila velike nade i pokrenule velike inicijative.

Za vreme zidanja hotela stavljen je i kamen temeljac pozorišnoj zgradi. Ali je kod zidanja posao više puta prekidan za vreme kada su 1848. i 49. plamtile borbe revolucije. Posle je opet bajonetima upravljani Bachov-režim osporavao zidanje, ali namera o gradnji nije umrla.

Već 1851. god. u našem gradu su ponovo počele i pozorišne pretstave.

Gradnja hotela je završena 1853. god. močvarna i podvodna okolica je zasuta zdravom zemljom. Ponovo se počeo pretresati plan gradnje pozorišne zgrade. Uspostavljena je uprava na čelu, sa pomoćnikom gradonačelnika s Manojlovićem, koji je pokrenuo i rukovodio radovima na gradnji pozorišne zgrade. Gradnju hotela je vršio Skulteti Janoš, zidar i preduzimač iz mesta, a njemu je poverena i gradnja pozorišne zgrade, i 1854. god. pozorište je bilo i sazidano. Za tadanje prilike je subotičko pozorište bilo sjajno i dobro uređeno. Radove na gradnji pozornice i unutrašnjeg uređaja primio je Telepi Djerdj, peštanski glumac i zanatlija-umetnik. Ostale radove su izvršili delom meštani, a delom zanatlije iz Pešte. Gradnja pozorišta završena je relativno brzo a stajala je ukupno 10.329 forinta i 52 krajcara. Iznad ponosnih korintskih stubova nazidanog hotela 1853. god. stavljen je natpis „Hotel“ i ovaj natpis je stajao pedeset godina, kada se zamenio natpisom „Gradsko pozorište“. (Pored pozorišne zgrade hotel na spratu sve do 1947. god. nije služio svrsi pozorišta. U prvo veče II. svetskog rata u hotelske prostorije smeštena je poreska uprava, od 1941. do kraja 1944. bila je smeštena gradska aprovizacija, od 1945. god. pak magazin stvari napuštenih direkcija i tek 1947. god. u ove prostorije uselilo se pozorište.)

Početakom 1850. god. za vreme zidanja pozorišta ponovo pokrenutim pozorišnim predstavama služila je ranija pozorišna dvorana. Mesna grupa amatera Srba pod vodstvom Teodora Prokopčanjija „Dobrovoljno Diletantsko Društvo“ držalo je svoje predstave u kafani kod „Crnog orla“ (današnja Štrosmajerova ulica).

Pozorište je otvoreno 16. decembra 1854. god. dramom Jošika Mikloša „A két Barcsai“ u izvedbi družine Endre Lababara, koji je bio i prvi direktor pozorišta u novoj pozorišnoj zgradi.

Zgrada je sve do pedesetih godina služila za pozorišne predstave. Ali kako sve do 1945. god. grad nije imao stalnu pozorišnu družinu, i za prvih pedeset godina u pozorišnoj zgradi povremeno su držala predstave mađarska putujuća pozorišta. U istoj zgradi — izuzev jednog slučaja — održavalo je prilikom gostovanja svoje predstave i 1861. god. osnovano novo-sadsko Srpsko Narodno Pozorište, čije predstave je rado očekivala i punila kuću srpska, hrvatska, pa dobrim delom i mađarska publika. Nakon izgradnje pozorišne zgrade i nemački glumci su izvesno vreme pohodjali naš grad, ali se oni polako gube na polju subotičkog pozorišnog života.

Od putujućih trupa, i od neredovnih pozorišnih družina, publika je iz godine u godinu dobijala promenljiv repertoar. Tadanji listovi su ne jednom napali opadanje nivoa repertoara, ostvarenja slabije organizovanih družina, više na trgovačkoj osnovi sastavljeni repertoar i poduhvate nesposobnih direktora. Nomadske pozorišne trupe svojom glumom ostavile su često puta vrlo loš utisak. No medju ovim stogodišnjim zidovima bilo je i bezbroj takvih direktora pod čijim je rukovodstvom ostvaren uspeh svakog priznanja dostojan. Često razna druga i druga

mađjarska putujuća pozorišta, odabrana mađjarska pozorišta iz glavnih gradova kao i stalna gostovanja srpskih pozorišta, ponosno su progovorila na našoj pozornici.

Godine 1904. pedesetgodišnjem pozorištu uređaj je bio dotrajavao i trošnu zgradu je trebalo obnoviti. Zadnje gostovanje je bilo u proleće 1904. god. Srpskog Narodnog Pozorišta iz Novog Sada na čelu kojeg je u to vreme stajao Branislav Nušić. Kada je Srpsko Narodno Pozorište otišlo, gradski savet je odredio preuredjenje zgrade, posto za istu a naročito za samo gledalište inžinjersko zvanje nije htelo više da snosi odgovornost, pogotovu kada ni obezbedjenje od požara nije bilo dovoljno. Tako je za potrebe i važne opravke grad utrošio sumu od 50.000 kruna. Povećan je broj sedišta, doveden je u red napuknuti krov, konstrukcija vezana betonskim gredama, zadnji deo pozornice produbljen, prefarbano gledalište i lože. Konačno u tehničkom pogledu i obezbedjenju od požara bezbroj stvari sprovedeno.

Nakon preopravke pozorište je decembra 1904. g. ponovo otvoreno svečanom pretstavom. Ali obnovljena pozorišna zgrada nije mogla dugo služiti publici kao rasadnik kulture. U noć i 23. marta 1915. god. izbio je požar u gledalištu, on se proširio i na pozornicu i unutrašnjost pozorišta je potpuno izgorela. Ostali su samo goli zidovi i nova od armiranog betona kupola, koja je sprečila razvijanje požara i time spasla hotel i kafanu, pošto se intervencija vatrogasaca pokazala bespomoćnom. Izgorela je sva imovina pozorišta, pa i privatnu garderobu glumaca opustošio je požar.

Naredne sezone za pretstave je preuređena svečana dvorana hotela (današnja „Mala sala“). U njoj su igrali za vreme I. svetskog rata mađjarski glumci. Posle sloma Austro—Ugarske monarhije i prvih godina stare Jugoslavije u „Maloj sali“ su igrale naizmenično srpske i hrvatske pozorišne trupe. Pretstave su povremeno davala i mađjarska amaterska pozorišta. Ova dvorana je još izvesno vreme služila za pozorišne pretstave, dok su ogoreli zidovi još čitavih dvanaest godina stajali u centru grada polako pokriveni mahovinom.

Već 1921. god. stvoren je plan da se propalo pozorište preuredi u jedno malo kamerno pozorište. Inžinjeri Petrović Kosta i Vaci Ištvan su pripremili i nacрте ali vanredne finansijske prilike grada nisu dozvolile zidanje i ako su i gradski odbor i štampa i udruženje inžinjera odobravali i smatrali umešnim podizanje kamernog pozorišta.

Na jednoj od sednica gradskog saveta 1924. god. promenjen je plan o zidanju kamernog pozorišta i odlučeno je, da treba nazidati pozorište većih razmera. Ali po ovom drugom planu trebala je ogromna suma novaca. Nakon dugih diskusija, zapleta oko finansijske strane, te pomoću skoro polovine od predračunske sume u vidu zajma, na starim zidinama za sumu od 3.210.000 din. podignuto je pozorište ali za jednu trećinu prema novim nacrtima. Nacрте su izradili Petrović Kosta, Frelih Ferenc i Gutvajn Adam, inžinjeri, te Vasa Stefanović gradjevinar. Gradnja je početa 16. februara 1926. god. i 15. decembra

iste godine završena. Novo pozorište imalo je tada 747 sedišta (radi udobnosti posetilaca sada ima samo 687 sedišta u gledalištu). Nazidana je prostrana pozornica sa odgovarajućom tehničkom opremom, modernim električnim osvetljenjem i centralnim grejanjem. Ova pozorišna zgrada je lepša i modernije od one izgorele.

Pozorište je svečano otvoreno 10. januara 1927. g. Prva predstava u novom pozorištu bila je beogradskog Narodnog pozorišta sa baletom „Carska nevesta“ od Rimski—Korsakova.

Kako u državnom budžetu nije bila obezbeđena stalna subvencija za osnivanje i održavanje profesionalnog pozorišta, gradski pozorišni odbor je dozvolio samo 40 dana godišnje za račun pozorišnih predstava, dok je u ostale dane bio uveo u pozorišnu zgradu bioskopske predstave, pa su one često davane i u pozorišnim danima kao popodnevne bioskopske predstave. Gradski pozorišni odbor je u početku smatrao u mesnijim, da pozorišni život na velikoj gradskoj pozornici podigne i osveži povremenim gostovanjem istaknutih pozorišta iz Beograda, Novog Sada, Oseka i predstava drugih društava. Kasnije međutim, rukovodjeni više materijalnom stranom pravi cilj pozorišta potisnuli su u stranu. Mađarska pozorišna igra sa pozornice je potpuno nestala. Pošto tadašnji vlastodršci uopšte nisu dozvoljavali osnivanje profesionalnog mađarskog pozorišta, mađarska gluma se više od dve decenije razvijala preko amaterskih krugova. Uz pomoć nekoliko profesionalnih glumaca-reditelja subotički Nepker je manje-više stalnom amaterskom gardom snabdevao pritešnjenu mađarsku pozorišnu publiku.

Zapravo redovan pozorišni život u Subotici nije tekao ni posle podizanja novog pozorišta sve do sloma kraljevske Jugoslavije. Za vreme okupacije na subotičkoj pozornici se ugnjezdile strane družine iz Mađarske. Iz pozorišne zgrade je iseljen i bioskop, a za vreme većeg dela zimske pozorišne sezone, održavane su istina pozorišne predstave, ali bezvredne operete, kao i razni prikazi sastavljeni u službi fašističke ratne propagande, koji su samo štetno delovali. Za vreme okupacije u našem gradu uopšte se nije smeo čuti sa pozornice srpsko-hrvatski jezik, isto kao što za vreme stare Jugoslavije, amaterska društva na mađarskom jeziku, posto su bila u privatnim rukama nisu davala kvalitetne predstave, te su oslanjajući se više na materijalnu stranu prikazivala više neukusne komade.

Pobedom Narodno-oslobodilačke borbe, nakon oslobodjenja, obrazovane narodne vlasti našle su ubrzo rešenje stogodišnjem pozorišnom problemu i obezbedilo kulturni razvitak ovde među starim pozorišnim zidovima dvojezičnom stanovništvu našeg grada. Od 1945. god. kolektivi Hrvatske i Mađarske drame sa zajedničkim istaknutim ciljevima, sličnim naporima, ispočetka kao odvojena mala pozorišta, kasnije pod zajedničkom upravom, pomažući jedno drugo nastupaju na zajedničkoj pozornici pod starijim zidovima zgrade. Svesno gledajući u budućnost, uveseljavajući, uče pozorišnu publiku upoznavanju poštenih misli i pravoj umetnosti.

Ovi stari zidovi našeg vojvodjanskog pozorišta odzvanjali su glasno već mnogo puta od oslobodjenja, i dvojezična pozorišna igra i neprekidnim deseto godišnjim radom odgojila je publiku da voli lepu pozorišnu umetnost, koja se često ovde pojavljuje, a naročito prigodom naših festivala.

Ovoj pozorišnoj zgradi 1848. god. za vreme bune postavili su kamen temeljac, a jedna druga buna, velika socijalistička revolucija jugoslovenskih naroda stvorila je mogućnosti da se potpuno ostvare nade, koje su gajili ovde živeći narodi prilikom polaganja toga kamena temeljca. Da jezikom ovde svih živećih naroda progovore glumci sa pozornice.

Sto godina! Od pojave siromašnih putujućih trupa pa do naše današnje kružne pozornice prošlo je mnogo divnih časova. Danas između stogodišnjih zidova nesmetano odzvanja uporedo na dva jezika pozorišna kultura i glas napretka.

Latak Ištvan

MARGINALIJE

Šekspir... Novembra ove godine navršilo sa trista pedeset godina od kako je prvi put (1604) odigrana tragedija „Otela — mletačkog crnca“; a evo i sada, posle tolikog vremena. Šekspir, taj heroj pozorišne reči pojavljuje se isto tako svež i blizak savremenom gledaocu, kao i onom iz doba kraljice Elizabete. Vekovi prolaze a ovaj dramatičar sa svojim besmrtnim komadima i danas budi zdrave misli i snažne emocije-slično onima koje je izazivao kod engleskih renesansnih gledalaca „koji su u gomilama sa tri strane okruživali pozornicu Glob-teatra“...

Upitajmo se u čemu je ta magija kojom ovaj stari autor ostaje večno mlad i toliko bogat da svaki interpretator Šekspir-ovog teksta može uvek da nađe nešto novo u neiscrpnosti njegovog stvaralaštva. U čemu je ta, reklo bi se, nadljudska moć koja tako prisno vezuje ljude raznih vekova i raznih zemalja sa stihovima nekadašnjeg lovokradice, čuvara konja pred pozorištem i ubogog glumaca...

Bora Hanauska
reditelj „OTELA“

Pisac: *W. ŠEKSPIR*

Preveo: *Dr. Milan Bogdanović*

Muziku napisao: *Mladen Pozajić*

Reditelj: *BORA HANAUSKA* kao gost

Pomoćnik reditelja: *Mirko Huska*

Scenograf: *STAŠA BELOŽANSKI* kao gost

Kostimograf: *Stana Ceraj-Cerić*

Muzičko rukovodstvo: *Nikola Bermel*

OTELO

TRAGEDIJA U 5 ČINOVA (15 SLIKA)

MLETAČKI DUŽD	Tomo Cvitanović
BRABANZIO, senator	Miloš Jojkić
PRVI SENATOR	Marko Tasić
DRUGI SENATOR	Ilija Drašković
GRAZIANO, Brabanzijev brat	Tomo Cvitanović
LODOVIKO, Brabanzijev rođak	Aleksandar Vojtov
OTELO, odličan crnac u službi mletačke države	Ante Kraljević
CASSIO, poručnik mu	Mirko Huska
JAGO, zastavnik mu	Geza Kopunović
RODERIGO, ugledan Mlečanin	Vasa Zorkić
MONTANO, prije Otela upravnik na Kipru	Josip Bajić
ČASNICI	Jevto Dušanović
	Ljubomir Teodorović
	Marko Tasić
	Ilija Drašković
GLASNICI	Ljubomir Teodorović
	Aleksandar Vojtov
DEZDEMONA, Branzijeva kći i Otelova žena	Etta Bartolazzi
EMILIJA, Jagova žena	Mariola Kraljević
BIANCA, Cassiova draga	Katarina Bačlija

Časnici, činovnici, gospoda, sluge.

Prvi čin se zbiva u Mletcima, ostali u nekom lučkom gradu na Kipru

Korepetitor: *Margita Vad-Dorman*

Sufler: *Ruža Milanković*

Inspicijenti: *Antun Stipić i Pero Novaković*

Pjer Leturner, jedan od znamenitih poznavalaca Šekspira kazao je za njega: „Nikada ljudski genije nije prodro dublje u ponor čovečijeg srca i nikada ljudske starosti nisu govorile prirodnijim jezikom“. Da, Viljam Šekspir, „duša svoga vremena“, kako ga naziva njegov prijatelj Ben Džonson, znao je da se uvuče u tuđe duše, da ih zatalasa i da u njih utka svoje reči i osaćanja. Znao je da kreira svoje doba i da kroz njega izrazi i stvori karakter beskrajno raznovrsne i prepune varijacija. Pa da, stara je to istina: Genije veran svom vremenu-svevremenski je...

Njegovi karakteri liče na ogromnu mozaik kompoziciju, čiju veliku vrednost možemo odmah da ocenimo, ali divimo se, impresionirani, tek onda, kad stupimo bliže i sagledamo bezbroj sitnih pločica iz kojih je sastavljeno i stvorena grandiozno delo...

Šekspir i pozorište... „Otelo“ zauzima među Šekspirovim tragedijama svakako jedno od najuglednijih mesta, ali bez sumnje je ona najigranija i najrađe gledana. Skoro sva pozorišta, skoro sve generacije glumaca ogledavale su svoje snage na postavljanju i interpretaciji likova ove veličanstvene drame. I nije slučajno, što se „Otelo“ pojavljuje na repertoarima pozorišta uvek kao prva pretstava iz Šekspirovog tragičarskog ciklusa. Zar nije „Otelo“ najpogodniji da se i mladi ansambl i nova pozorišna publika uvedu u kreiranje i shvatanje Šekspirovog sveta? Pa ovaj izbor sugeriraju nekoliko momenata: „Otela“ je najjednostavnije podeliti, jer tragediju u glavnom nose Otelo, Jago i Dezdemon, dok su druge uloge, pa čak i Emilija i Kasio, zasenjene veličanstvenom dramatikom glavnih nosioca radnje i ideje dela. Isto tako, najširim gledalačkim redovima najlakše je upoznati se sa misaonošću Velikana iz Straforda, baš preko „Otela“, koji danas, posle tragedija rata, nacističko-rasne diskriminacije — koja tu i tamo još uvek dolazi do izražanja, čak deluje i društveno aktuelno!...

„Otelo“... Revolucionarnu, u doba svoga postanka (kad Šekspir daje jednom crncu generalski čin i ženi ga senatorovom ćerkom) interpretati su nekad ovu humanističku tragediju, kojom se Šekspir podigao iznad ustaljenih rasnih predrasuda i kojom je razbio oveštale okvire jedne skoro već banalno pisane fabule, interpretati su, kako rekosmo, sveli ovu tragediju, u duhu svog vremena, na plitku i nazadnu igru bestijalne ljubomore. I dugo se ovo Šekspirovo delo kao takvo održavalo na evropskim pozornicama; pa mi smo ga čak i tu skoro videli u takvom obliku u filmu „Dvostruki život“. Srećom, mnogo i često igrana tragedija „Otelo“ relativno je brzo dobila nove i svoje prave tumače, koji su sagledali svu njenu složenost i sav njen humanizam-tragedije „obmanutog poverenja“. Puškin je bio među prvim, Stanislavski u Nici jedan od najdicidiornijih njenih pošovaoca.

Otelo postaje ispod svoje crne puti zaista čovek velikog uma i velike duše. Jago od diaboličnog pretstavnika apstraktnog zla uzrasta do svojih ljudskih, realnih crta beskrupuloznog cinika i nemilosrdnog makijaveliste. Dezdemon evoluirala od kopije zaplašene Ofelije u odvažnog borca protiv predrasuda-ženu hu-

manistu koja, voleći život, uspeva u Crncu da sagleda i iskreno zavoli svu veličinu i lepotu njegove viteške duše . . .

O interpretaciji . . . I danas se više ne postavlja pitanje osnovnog tumačenja ovog genijalno zamišljenog i komponovanog dela. već samo njegovo sve dalje produbljivanje, kao i traženje scenskog izraza-adekvatnog vremenu i sredini.

Jer celovitost režijske zamisli zavisi ne samo od ansambla, tehničko-finansijskih uslova i predviđenog broja proba nego i od sredine kojoj se pretstava namenjuje. Tamo gde je Šekspir bio gajen na sceni decenijama, gde su ansambli već odavno osvojili elemente Šekspirovog izraza, gde je publika već prošla postupno kroz Šekspirovu tragičarsku školu, moguće je „Otela“ stilizovati do sublimnog scenskog izraza u kome je Šekspirova reč sve, izražavajući njegovu misao, u kome jedino stih dočarava atmosferu i ambijent. Ali, tamo gde kuću pune još uvek jedino narodni komadi sa pevanjem, ne sme se stilizovati pretstava u takvoj meri, da misao velikog pesnika ostane nepristupačna najširoj publici. U takvoj sredini mora se iz teksta izvući sva renesansna ključalost, sva krv i znoj likova, sva zanimljivost fabule.

U kratko, takvoj sredini zaista treba „vratiti Šekspira“, za koga moramo uvek reći da je istinski i uvek živi narodni pisac . . .

Izgradnja socijalističkih odnosa u našoj zemlji predstavlja primjer pravilne i dosljedne primjene marksističke teorije u praksi. Samoupravljanje u privredi, koje od prije nekoliko godina nalazi svoju afirmaciju u našem društveno-političkom i ekonomskom životu, jeste nepobitna činjenica ostvarene socijalističke demokratije, u kojoj danas na tisuće naših građana, potpuno samostalno, rade, razvijaju se i rukovode.

Revolucionarna promjena u odnosu na ranije kapitalističko stanje, potčinjavanjem stvari čovjeku i stvaranjem materijalnih dobara za potrebe društva, nužno se mijenja i smisao — našeg

DRUŠTVENO UPRAVLJANJE U KAZALIŠTU

kulturnog razvitka. Osnovna nit — sve što imamo služi društvu — morala je da postane primarna i u našim kulturnim ustanovama, kazalištima.

Ali, dok privredne organizacije same stvaraju izvore materijalnih sredstava, zasnivajući svoj opstanak na ekonomskoj računici i rentabilitetu, kazalište radi suštinski drugačije, njegovo djelovanje je usmjereno ko zadovoljenju kulturnih potreba društva — ne stvara „robu“ za tržište, pa način upravljanja ne može da

bude istorodan sa upravljanjem neposrednih proizvođača u privredi.

Njegove materijalne potrebe, finansijska sredstva, pokriva društvo iz dijela koji se stvara u privredi. Znači, za obavljanje svoje duhovne djelatnosti, kazalište prima dotaciju od društva i neosporno je, da društvo polaže puno pravo na kontrolu utroška tih sredstava. Ono to postiže slanjem predstavnika u organe upravljanja kazališta, koji treba da budu garancija, ne samo za pravilan utrošak finansijskih sredstava nego i da će kazalište, kao općenarodna kulturna ustanova, u vršenju kulturne djelatnosti, isključiti bilo čiju samovolju i stavljati iznad svega opće društvene potrebe i interes cjeline.

Bilo je u početku formiranja upravnog odbora kazališta izvjesnih neshvaćanja i bojazni, da će se od kazališta tražiti da se ono pretvori u neku komercijalnu ustanovu i da će se onemogućiti slobodno umjetničko djelovanje. Zbog toga je bilo predloga da sami kolektivi upravljaju kazalištem analogno sa upravljanjem trudbenika u privredi. Ali, takva je koncepcija ubrzo odbačena iz nesumnjivih diferencijacija poduzeća i kazališta.

Tako je prije nepune godine dana, na čelo našeg kazališta došao upravni odbor kao društveni organ upravljanja ovom kulturnom ustanovom. Dvije trećine članova postavio je Narodni odbor grada, a jednu trećinu birao je sam kolektiv kazališta.

Rad od godinu dana ne može nam dati bogatog iskustva, ali su već postignuti vidni rezultati, koji svjedoče o pravilnosti postojanja društvenog organa i njegovoj funkciji. Da nabrojimo samo nekoliko: potpuno je sređeno finansijsko stanje, koje je pomalo haotično izgledalo; posvećena je daleko veća pažnja čuvanju postojećeg fundusa opreme; učvršćuje se sve više disciplina unutar ustanove; zasnovan je čvršći, neposredniji i prisniji odnos između kazališta i naših okolnih općina, češćim gostovanjima na selu itd. itd.

Kao što je poznato, Upravni odbor je u svome radu pružio punu samostalnost kako dramama u cjelini, tako i njihovim dramskim savjetima, kada je bilo u pitanju umjetničko izvođenje, a pogotovo se nije uopće miješao u ličnu umjetničku inicijativu i zamisao u toku priprema i izvođenja pojedinih djela.

Možda će upravni odbor i po ovom pitanju u budućnosti morati da posveti nešto više pažnje, jer ima znakova o tome, da rukovodioci drama, odnosno njihovi dramski savjeti, nisu uvijek ispoljavali samo umjetničku vrijdnost i znanje u ocjenjivanju predloga repertoara, pa će im se morati pomoći da se oslobode predrasuda, koje ih pokatkada sputavaju da sagledaju potrebe i interes cjeline.

Ako se oslonimo samo na dosadašnji kratak period društvenog upravljanja u našem kazalištu, već možemo s punim pravom reći, da je izbor puta bio dobar, da ga treba dalje razvijati i da ćemo imati sigurnog uspjeha i, napretka.

Zavesa se digla. Gledalište je zanemilo. Reč imaju umetnici. Socijalistička kultura je stupila na pozornicu da poučava, zabavlja, vaspitava. Svako pozorišno veče našem radnom narodu pretstavlja sakupljanje snage, praznik. Umetnicama pak aplauz, suze i smeh prepune kuće donose oduševljenje i priznanje. Gledajući spolja, izgleda da postoje dva sveta, a ipak su gledaoc i umetnik jedno. Oni jedno bez drugog ne mogu postojati. Svako priznanje, kritika, interesovanje ili neinteresovanje deluje na gledaoca, na umetnika. Ne treba ni reći da se u našoj domovini, socialističkoj Jugoslaviji omogućila sloboda stvaranja kako u umetnosti, tako i na svima drugim poljima života. Valjda nikad nije bilo takve mogućnosti kao sada, da talenti mogu zauzeti svoja određena mesta u umetnosti bez razlike na narodnost. Ovome kao dobar primer služi subotičko Narodno pozorište — Népszínház, gde umetničko i tehničko osoblje, evo već 10 godina od oslobođenja bratski saraduje.

Dragi naš pozorišni gledaoče. Setimo se onih vremena kada smo ovde u Subotici pa i širom naše domovine udarili temelje našoj obnovi. Uporedo sa ekonomskom izgradnjom počela je

I brojevi govore...

i politička izgradnja i razvitak socijalističke kulture. Kada je Narodno pozorište u Subotici oktobra 1945 god. otvorilo svoja vrata, mnogi smo znali i verovali, da sa dizanjem zavesa počinje takav pozorišni život, kakav u subotičkoj pozorišnoj zgradi još nije postojao. Znali smo, da će naši trubenici stvoriti takve materijalne mogućnosti za pravilno funkcionisanje pozorišta, kakve ranije niti je bilo moguće, niti su postojali slični primeri. Počevši od toga vremena, pozorišni život se više ne zasniva na tome, da li pojedini umetnik ima materijalne mogućnosti da osnuje pozorište, niti se pak pozorišna umetnost može iskorišćavati za račun kapitalista. Nezavisno od svih starih navika pozorišna umetnost može da krene putem slobodnog razvitka.

Subotičko Narodno pozorište — Népszínház i pored neznatnih nedostataka i poteškoća dokazalo je opravdanost svoga postojanja i svojih ciljeva. Kažu da se kultura ne može meriti ciframa. Sada pak, kada proslavljamo stogodišnjicu postojanja pozorišne zgrade, nije beznačajno du malo premerimo pa makar i ciframa, pa da vidimo kakvi nam se rezultati pokazuju u pozorišnom životu od oslobođenja do danas.

Dragi naši posetioći reći ću vam, da je naša pozorišna umetnost od oslobođenja, od 1945 god. imala svojih 186 premijera i 2.446 pretstava u Subotici. Ostvarenja pozorišnih umetnika, rediteljskih zamisli, radova scenografa i tehničkih radnika, gledalo je 844.600 trubenika u Subotici. Razvijanjem so-

cijalističke kulture, selo i grad se sve više bliži jedno drugom. Nestali su postojeći razdvojni zidovi između zaostalosti i napretka. Za obaranje ovih razdvojenih zidova zaslužuje priznanje naše pozorište. Naši glumci su, posećujući sela i naselja, često puta pored petroleumske lampe, dali 760 pretstava za 246.035 seoska trudbenika. Sabirajući ove sume može se utvrditi, da su pozorišni umetnici subotičkog Narodnog pozorišta — Népszínház od oslobođenja do danas dali 3.392 pretstave pred 1,090.635 ljubitelja pozorišne umetnosti.

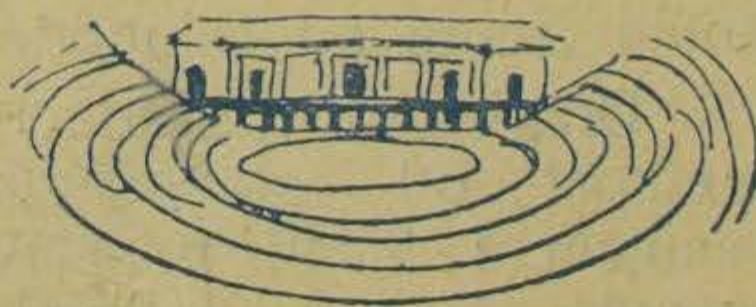
Nije slučajna, niti neusmena ni diskusija po repertoaru. Nije jednostavan zadatak, dati našem radnom narodu takovo nešto, što ima umetničku vrednost i što sa socijalističkog gledišta deluje vaspitno. Naši umetnici i rediteljji su ovo pitanje, zuzev manjih grešaka, a prema svojim mogućnostima sretno rešili. Može se ustanoviti, da su na repertoaru bile i ozbiljne drama, klasična dela, opere, operete, komedije i narodni pozorišni komadi. Iz svake pozorišne sezone ostaje nam po neka pretstava u uspomeni. Najposećenije pretstave bile su „János vitéz“ sa 32,902 gledaoca, „Koštana“ sa 23.929, „Mézes kalács“ sa 32.253, i „Ča Bonina razgala“ sa 30.736 gledalaca. Komadi kao što su „Csikós“, „A Zselyeznov-náz asszonya“, „Svadba u Malinovki“, „Ribarske svade“, „Morana“, „Elitéltek“, „Tanitónő“, „Zrinjski“, „Glembay urak“, „A Magdics ügy“, „Álarc nélkül“ i mnogi drugi, koji su prikazani na našoj sceni, požnjeli su priznanje gledalaca. Ne treba međutim prećutati, da su bila prikazana i takva dela, koja su kako štampa, tako i trudbenici osudili. Sasvim je prirodno, da u socijalističkom poretku treba da se oseti interesovanje i čuje kritika radnog naroda i svakog trudbenika. Naše pozorište treba sva više da se trudi, za razvitak kulture radnika, a za ovo je na prvom mestu potrebna saradnja i podrška baš samog radnog naroda.

Stvarnost je ta, da u Subotici može postojati pozorište, koje radi sa ovako ogromnim rezultatima, a bez diskusije je i to, da se ima radnom narodu zahvaliti što su stvorena sretstva za ovakav rad.

Naše pozorište od oslobođenja do danas dobilo je od zajednice prema ne tačnim podacima oko 160 miliona dinara pomoći. Materijalna sretstva, koja su stvorili naši trudbenici i ona koja su pošla od zajednice, omogućila su prauređenje pozorišne zgrade, izgradnju kola i kružne pozornice. Vrednost pozorišne garderobe kreće se oko 25 miliona dinara. Celokupan pozorišni uređaj, rekvizita, uređaj radionica, tehnička oprema i drugo prelazi ukupnu vrednost od 100 milijona dinara.

Ovo saznanje daje snage u svakidašnjem životu i radu našim umetnicima i rediteljima za dalji razvitak socijalističke kulture.

Urban Janoš

A NAGY ÉVFORDULÓ mindig ünnepet jelent: emlékezést, visszatekintést és számadást is, amikor az ember megáll és fölmeri elődeinek és városának értékeit. Van úgy, hogy ez a számadás csak szürke eseménytelenségeket mutat, van úgy, hogy fölbátorít lelkesítőn és biztatón, — az ember ilyenkor örömmel emlékezik, mert úgy érzi, hogy gazdagabb lesz és erősebb lesz tőle.

Száz esztendő jegyét írta föl az idő Népszínházunk homlokára.

Nagy évforduló ez valóban, amit csak azok a színházak érnek vagy értek meg, amelyek mögött a legnehezebb küzdelmek ideje letűnt. A kezdés küzdelmeire gondolunk, amikor a botladozástól még nagyon messze van a művészet és távol van minden, ami igazi színjátszást jelent. Most, ha a száz esztendő multjára, eredményeire és távlataira tekintünk vissza s ha felsorolnánk mindazt, ami történt, akkor bontakozna csak ki igazán, teljes mivoltában mai színházunk jelentősége is.

1854-ben épült ez a nevezetes épület országszerte ismert korinthusi oszlopaival, nagy előcsarnokával, komoly nézőterével és mindennel, ami benne szép, azzal a foladattal jött létre, hogy színházi kultúrát teremtsen. Ez volt a hivatása, de évtizedeken keresztül csak részben teljesíthette ezt, mert a multban nem szólalt meg a város mindkét nyelvén. Sem a régi Magyarország, sem a régi Jugoszlávia, sem a megszállás nem tudta megoldani a színháznak ezt az egyetemességét, mert bárhogy hajlott az idő és az évek, a színház mindig csak az egyik felé hajlott. Ha a magyaroknak volt színházuk, akkor a horvát nép nem tudta élvezni a város legszebb színpadán szellemi nagyjainak alkotásait; ha a horvátoknak volt színházuk, akkor a magyarok maradtak meg a vidéki műkedvelés vonalán s ezzel egyidejűleg természetesen a szellemi fejlődés műkedvelői vonalán is.

Az előttünk járó korok nem is tudták és nem is akarták fölismerni a társadalmi fejlődésnek ezt a törvényszerűségeit: a fölszabadulás hozta el nekünk a szubotikai Népszínház igazi hivatásának megvalósulásait.

A szocialista fejlődés nagy lehetőségeket teremtett: megnyitotta a kaput mindkét nép színházi élete előtt és biztosította a hivatásos együttesek munkájának anyagi föltételeit is. Ennek az eredményes munkának már vannak komoly művészi és nagy társadalomtörténeti bizonyosságai is. Művészi erényei: a színház olyan színvonalat ért el, amely a vidéki színjátszás egyhangúságát és igénytelenségét messze maga mögött hagyta, művészi értékeket nevelt és kiszélesítette a hagyományokban gazdag közönségét. Ilyen rövid fejlődési idő után egymillió látogató nem kis szám, méltán állítható a nagyvárosi színházak mellé, — és nagy vonalakban a repertoárja is. Az eredmények másik arca

a társadalomtörténeti fejlődés szocialista tényei felé tekint. Ez a színház megnyitotta kapuit a város mind a két népe előtt, s am több: megnyitotta kapuit a város dolgozói előtt. Két testvér-színház dolgozik itt együtt, mindenik önzetlenül segíti a másikat, mindenik örül, ha a másik halad és mindenik a közös fejlődésben látja a közös eszmék igazi megvalósulását. Igazgató-bizottság irányítja őket, ahol együtt ül a művész és villanyszerelő, a rendező és a szabó: ahol egy közös egységben formálódik ki minden a nép szellemi javainak szolgálatára.

Száz esztendőnek ez a legszebb eredménye, és ez a legnagyobb, ami annyi nemzedék munkája után végre diadalmasan megvalósult e korinthusi oszlopok mögött.

Lévay Endre

SZabadka színházépülete — Népköztársaságunk egyik legöregebb színházépülete — százesztendős.

Száz hosszú esztendeje, hogy a színjátszásnak, mely tájainkon már a centenáriumi korszaknál is jóval hosszabb multra tekinthet vissza — városunkban állandó épületet emeltek az akkori lakosság áldozatkészségéből.

Habár a vándorló truppok színjátszásának a történeti adatok szerint kimutatható nyomai vannak városunkban már a XVIII. század nyolcvanas éveiből (ekkor már megfordulnak Szabadkán a német színjátszó csoportok) a virágzó színházi élet, s ezzel igazi otthon a színjátszás számára az állandó kőszínház fölépítésével válik megalapozottá.

Most, hogy a százesztendő határmesgyéjéhez értünk, ünnepi gondolatokkal egy pillanatra megállunk. S száz esztendő szín-

Visszapillantás színházépületünk százesztendéjére

történetének vázlatát szeretnénk adni pár vonással, néhány jellemző adattal. Száz esztendőnek a szürke egyhangúságból sokszor véres zivatarba átcsapó, forradalmi harcokba gyulladó, nyugtalan folyamatában, a fölsvillant képek közül a színjátszás eme tiszteletreméltó otthonáról kell pár jellemző képet kiragadnunk.

Ha a színház falai közt lezajlott színjátszói tevékenység legkiemelkedőbb eseményeire visszatekintünk, mindenekelőtt a „világot jelentő deszkák“ sok-sok viharvert s áldozatkész dol-

gozója és művészelkű alkotója előtt kell meghajtanunk az elismerés zászlaját. Azok előtt, akik nemcsak üzletnek, érvényesülésnek tekintették a művészi pályát, akik a munkát keserves órákban, az ekhósszekéren való vándorlás, a sovány bevételektől függő szerény falatok mellett is vállalták, és tudtak álmodni. Álmodni egy világról, amely majd megbecsült kulturmunkássá avatja a multban lebecsült színészt; s közönség és színész örökös meleg otthonává teszi a színházat.

A századév előtti művészek a polgárosuló városunk lakósaival megszerettették lassan a színjátszást s így a város vezetősége hajlandónak mutatkozott, hogy a színházkultúra ápolására állandó épületet emeljen az úgynevezett reformkorszak végén, az itteni népek nemzeti ébredésének idején. Mivel a hivatalosan segített német színjátszókon és a szaporodó magyar színjátszó csoportokon kívül, jártak erre már az aradi és szegedi, s később a noviszádi szerb színjátszók is, a többnyelvű város, Szabadka minden tehetősebb polgára, aki a színjátszást kedvelte, szívesen támogatta a színházépítést, mert valószínűleg hitte, hogy a maga népe színjátszói is helyet kapnak majd a színpadon. Hogy a szabadkai színházépület százesztendőös főnnállása sok szakaszában nem így volt, azt a régi uralomtartók hatalmi politikája szabta meg. S amikor ma visszaemlékszünk ezekre az időszakokra, bírálatot is mondunk fölöttük.

* * *

A régi följegyzésekben nem maradt nyoma annak, hogy az 1780-as években Szabadkára vetődött német truppok milyen épületben tartották meg előadásaikat. A följegyzések mindössze annyit bizonyítanak, hogy ekkor már megkezdődött a színházi élet városunkban. Az egykorú följegyzések 1790-ben már az első magyar színtársulat megalakulásáról is hirt adnak Magyarországon. Az első magyar társulat hamarosan fölbomlott, de néhány tagja erdélyi vándorszínészekkel csoportba verődve állítólag eljutott városunkba, s néhány előadást tartott Szabadkán. Ezek az előadások volnának a kezdetei az itteni magyar színjátszásnak. 1818-ban egy már szervezettebb magyar színésztrupp látogatott el városunkba, a Kilényi Dávid igazgatása alá tartozó társulat. Előbb a gimnázium nagytermében játszottak, mert az őket szívesen fogadó városvezetőség átalakította azt színházi előadás céljaira és fűtést, világítást biztosított a társulatnak. Ez az épület a mai Zeneiskola helyén terült el. A helytartótanács azonban kifogást emelt „az iskolai helyiségek ilyen erkölcsöt veszélyeztető előadások céljaira való fölhasználása ellen”, s a városi tanács a nagyvendéglő tágas termébe telepítette át a színésztruppot. Ott a szereplők testi épségük veszélyeztetésével létrán és az ablakon át jártak be a játszóhelyre, a zenei dobogóból alakított kis színpadra. Kilényi társulata 1820-ban mégis visszatért városunkba. Ez a társulat nem hagyott éppen minden tekintetben kellemes emlékeket maga után. Időközben egy német operatársulat is vendégszerepelt a pipafüstös vendéglőteremben. 1820-ban Abday Sándor társulata is tartott előadásokat a városban, ugyancsak a nagyvendéglő termében.

1824-ben Horváth József és Komlóssy Ferenc társulata jött át Székesfehérvárról Szabadkára. Ez a kitűnő társulat a következő esztendőben is városunkba látogatott, s vendégszereplésével elismerést szerzett a színjátszásnak. „Egyáltalában ezen Társaság a Város kebelében mind a maga fedhetetlen jó erkölcsi viseletével, mind alkalmas és serény iparkodásával kedvezést nyert” — írja az akkori tudósító. Ez az első igazán jelentős szintársulat, amely Szabadkán megfordult (sorai-ban országosjelentőségű színészek is voltak). A társulat vendégjátékai nagyban kihatottak arra, hogy a város vezetősége a színjátszás előkelő kedvelőitől ösztönöztetvén, egy rendezettebb színházterem építésére határozta el magát. A fölvetődött tervet tett követte: és már 1826-ban, a Polgári Kaszinó nagytermében alkalmasabb, biztos játékhelyet emeltek az átutazó trup-pok számára. Minden valószínűség szerint a színjátszásnak becsü-lést szerezve, a Horváth és Komlóssy igazgatta társulat vendég-szereplései arra is kihatottak távolabbról, hogy a városban egy külön színházépület építésének terve is fölvetődött. Mert a Kaszinó nagyterme (a Kaszinó épülete az 1944-ben lebombázott Milekics-palota helyén, a Seona- és Gorkij-uca sarkán állott valaha) nem volt éppen ideális játszóhely, habár nagyobb szin-pada, s öltözői is voltak az átalakítás után. 1826-ban a Horváth József vezette társulat vendégszereplésével nyitották meg az elkészült kaszinói játszótermet. Ez az állandóbb színházterem már vonzó otthont jelentett a színészeknek, s eztán alig volt év, hogy a vendégszereplő társulatok ne keresték volna föl váro-sunkat. 1827-ben már a legjobb magyar szintársulat érkezett meg Szabadkára Kolozsvárról, az „Erdélyi Dal- és Színjátszó Társaság”, s huszonhat drámai és opera-előadást tartott váro-sunkban.

A szegedi és aradi szerb színjátszócsoporthoz is el-elláto-gatnak olykor Szabadkára az itteni szlávnyelvű közönség öröme-re, s továbbra is eljárnak vendégszerepelni a német truppok. Az újvidéki és zimonyi szerb színjátszók is fölkeresik többször Szabadkát az 1840-es években.

Az 1835-ik év márciusa nevezetes dátum, mert először került itt színre Shakespeare. Abday Sándor társulata játszotta a „Lear király”-t. Hamletet ugyancsak ez a társulat mutatta be Szabadkán először 1837-ben.

A színjátszás terjedésével lassanként javult a színészek előadásmódja is, amely eleinte bizony sok kívánni valót hagyott maga után; s egyre több és több hívet szerzett magának a szin-játszás. Mind több neves művész emelkedett ki a vándorló vidéki társulatokban, s mind többen keresték föl a kiváló szí-nészek közül is városunkat.

Az 1845-ik évben már a szabadkai városi tanácsban egészen komoly formában tárgyalni kezdik egy nagy, új, és kor-szerű szálloda és színházépület fölépítésének szükségességét, mivel a Kaszinó nagyterme nem volt már képes kielégíteni a fejlődő város kulturális szükségleteit, sem a régi vendégfogadók a megnövekedett utasforgalom igényeit. Az építéskörüli tárgya-lások meglehetősen sokáig elhúzódtak, mert a szálloda építésé-hez csak 1848-ban fogtak hozzá.

Az 1848-as esztendő a népek tavasza Európában és a mi tájainkon is, nagy reménységeket gyújtott és nagy kezdeményezéseket indított. A szálloda építéskor letették a színházépület alapkövét is. De az épülni kezdett falakon többször is megállt a munka, amikor a forradalmi harcok lángoltak 1848-ban és 49-ben. Utána pedig a szuronyokkal kormányzó Bach-rendszer első éve alatt akadozott az építés. De az építészándék nem halt el.

A színjátszás is megindult újra városunkban már 1851-ben.

Az épülő szálloda mocsaras környékét föltöltötték és 1853-ban a szálloda építését be is fejezték. Ekkor az egyre fejlődőbb városban újra előtérbe került a színház építésének terve is. Bizottságot alakítottak Manojlovics alpolgármester vezetésével, mely a színházépítési munkálatokat megindította és vezette. A szálloda építészeti munkáit Skultéty János helybeli építőmester végezte, aki a színház fölépítésére is megbízást nyert. 1854-ben föl is épült a színház. Az akkori viszonyok között fényes és jól berendezett színház volt a szabadkai. A színpad építését és belső berendezése készítését Telepi György pesti színész és iparművész vállalta. Az egyéb ipari munkákat részben helybeli, részben pesti iparosok végzik. A színházépület gyors iramban készült el és 10.329 forint 52 krajcárt tett ki a teljes építési és berendezési költség. Az 1853-ban elkészült szállodaépület korinthuszi oszlopsorának büszke homlokzatára a szálloda fölírása került, s ötven esztendeig ezt a fölirást viselte, amikor is a „Városi Színház” fölirással cserélték ki. (A színházépület mellett a szálloda az emeleten 1947-ig nem szolgált a színház céljaira. A második világháború előestéjén a szálloda helyiségeiben az adóhivatalt helyezték el. 1941-től 1944 végéig a városi közellátási hivatal helyiségei voltak itt, 1945-től pedig az elhagyott holmik igazgatóságának irodái és raktárai. Csak 1947-ben költözhetett be ezekbe a helyiségekbe a Népszínház.)

Az 1850-es évek elején, a színház építésének idején még mindig a régebbi színházterem szolgált játékhelyül az újra megindult színjátszásnak. Teodor Prokopcsányi vezetésével a szerb amatőrök helybéli csoportja a „Dobrovoljno diletant-družtvo” pedig a „Fekete sas” vendéglő termében tartotta 1852—53-ban előadásait (a mai Stroszmajer-utca).

1854 december 16-án nyitották meg a színházat Josika Miklós: „A két Barcsai” című drámájával, Latabár Endre társulatának előadásában, ő volt az első színigazgató az új színházépületben.

Az épületet teljes 50 esztendeig szinelőadások tartására használták. De miután a városnak állandó színtársulata 1945-ig nem volt, a színházépület első ötven esztendeje alatt is mindig csak vándorló, hosszabb-rövidebb időre megtelepedő magyar magántársulatok tartották itt többnyire előadásaikat. Ugyancsak ebben a színházépületben tartotta — kivéve egy esetet — vendégszereplésekor mindig az előadásait az 1861-ben alakult noviszádi Szerb Népszínház is, amely színházat szívesen telt házzal várta a szabadkai szerb és horvát közönség, valamint sokan

a magyarok is. A német színészek is eljártak városunkba a színház fölépítése után még egy ideig, de lassanként egyre inkább kivesz a német vendégszereplés a szabadkai színházi életből.

Vándortársulatoknál, nem állandó színjátszó truppoknál bizony évről-évre változó színvonalú előadásokat kapott a közönség. Az egykorú lapok nem egyszer élesen bírálták a színvonal csökkenését, a gyöngébben szervezett társulatok teljesítményeit, a túlságosan üzleties számítással összeállított műsorokat, a kisebb képességű igazgatók vállalkozását. A vándorszínészetnek sok kellemetlen bélyegét viselte magán gyakran e színjátszás. De számosan fordultak meg olyan magántársulatok igazgatói is e százesztendős falak közt, akiknek vezetésével megbecsülést és hírnevet szerző játékeredmények is születtek. A gyakran változó magyar vándortársulatok és a fővárosi vezetőszínházak sok kiválósága, valamint az egyre kiforrottabb, állandó szerb színjátszás büszkeségei szólaltak meg ez épület színpadán.

1904-ben, a teljes ötvenesztendős multú színház berendezése elavult s az épülete is alaposan megrongálódott és újíásra szorult. Mint az idény végén utolsó vendégszereplő a noviszádi Szerb Népszínház játszott itt 1904 tavaszán, a régi színházépületben, ekkor maga Nusics Branisláv állt a noviszádi szerb társulat élén. A Szerb Népszínház távozása után a városi tanács elrendelte az épület átalakítását, mivel a mérnöki hivatal a színház épületét, de különösen nézőterét aggasztó állapotban lévőnek találta, tűzrendészeti kifogások is fölmerültek, s az épület biztonságáért a felelősséget továbbra nem vállalta. A szükséges és igen jelentős átalakításokat mintegy 50.000 koronás költséggel elvégeztette a város. Növelték az ülőhelyek számát, rendbehozták a megrepedezett tetőboltozatot, betongerendákkal erősítvén meg: a hátsó színpadot kimélyítették, átfestették a termet és a páholyokat. Végül tehnikailag és tűzbiztonság szempontjából számos újítást eszközöltek.

Az átalakítás után 1904 decemberében ünnepélyes előadással nyitották meg újra a színházat. De a megújított színházépület nem állhatott hosszú ideig a közönség kultúrált szórakoztatásának szolgálatában. Ugyanis 1915 március 23-án éjjel a nézőtér kigyulladt, a tűz átterjedt a színpadra és a színház belseje teljesen leégett. A csupasz falak meredeztek csak és a nemrégén készült vasbeton kupola maradt meg. Ez a kupola-tető akadályozta a lángok tovaterjedését s így megmentette a szállodát és kávéházat, mivel a tűzoltóság beavatkozása eredménytelennek bizonyult. Odaégett a színigazgató vagyona, de a színészek magánruhátára is a tűzben pusztult el.

A következő szezonban a szálloda báli termét (a mai Kis-terem) alakították át színelőadások céljaira. Itt játszottak az első világháború további éveiben a magyar színészek. Az Osztrák-Magyar monarchia összeomlása után, a régi Jugoszlávia első éveiben szerb és horvát színészek csoportjai játszottak váltakozva a kis színházteremben. Időnként magyar műkedvelő csoportok is rendeztek itt előadásokat. Ez a terem szolgált jó ideig a színházi előadások számára. Az üszkös falak ugyanis

még vagy tizenkét évig álltak a város közepén s ágaskodó gyomok tenyésztek rajtuk.

Már 1921-ben fölmerült ugyan a terv, hogy kis kamaraszínház formájában újjáépítsék az elpusztult színházat. Petrovics Koszta és Váczi István mérnökök el is készítették ehhez a tervet, de a város rendezetlen pénzügyi körülményei nem engedték meg az építkezést, habár a városi bizottságok, a sajtó és a mérnökök egyesülete is helyeselte a kamaraszínház tervét. 1924-ben azután az egyik városi tanácsülésen végleg elvetették a kamaraszínház tervét, s úgy határoztak, hogy nagyobb méretekben kell fölépíteni a színházat. Amde a második tervrajz szerint óriási összegek kellettek volna a színház fölépítéséhez. Hosszas tárgyalások és többfajta pénzügyi nehézség elhárítása után s az építési költségek majd felének kölcsönformában való biztosítása révén, 3,210.000 dináros befektetéssel fölépítették a színházat a régi falakon, de egy harmadik új tervet szerint. A tervet Petrovics Koszta, Fröhlich Ferenc és Guttwein Ádám mérnökök és Vásza Sztefánovics építész dolgozták ki. Az építést 1926 február 15-én kezdték meg és ugyanez év december 15-én befejezték. Az új színházban akkor 747 ülőhelyet készítettek (ma a közönség kényelmét szolgálva csak 687 ülőhely van a teremben.) Terjedelmes színpadot építettek, megfelelő tehnikai felszerelést, modern világítást és központi fűtést adtak a színháznak. Ez a színházépület szebb és modernebb a régi leégett épületnél.

A színházat 1927 január 10-én nyitották meg ünnepélyesen. A beográdi Nemzeti Színház Rimszki—Korszakov „Cári menyasszony” című balettjének bemutatása volt az első előadás az újjáépített színházban.

Mivel az állami költségvetésben állandó szintársulat alapítására és fönntartására szubvenciót nem biztosítottak, a városi színügyi bizottság csak évi negyven napot engedett át színházi előadások számára, a többi napokra mozi rendeztek be a színházépületben, sőt gyakran a színházi napokon is délutánonként mozielőadásokat tartottak. A városi színügyi bizottság eleinte ügyesnek bizonyult érdemes színházi vendégszereplések szervezésében s beográdi, noviszádi, eszéki és más együttesek előadásaival egy-egy rövid időre eleven színházi életet varázsolt a város nagy színpadára. Később azonban egyre üzletisebb szempontok vezérelték s a színház igazi ténykedését háttérbe szorították. A magyar színjátszást teljesen száműzték a városi színházból, mivel hivatásos magyar szintársulat alakítását az akkori uralmi rendszer hatóságai egyáltalán nem engedélyezték, amatőrkeretekben folyt itt több mint két évtizeden át a magyar színjátszás. A szabadkai Népkörben néhány hivatásos színész-rendező segítségével többé-kevésbé állandó műkedvelő gárda látta el a magyar közönség szűkre szorított színházi igényeit.

Tulajdonképpen rendszeres színházi élet Szabadkán az új színház fölépítése után sem folyt egészen a királyi Jugoszlávia összeomlásáig. A mag szállás idején Magyarországból ide vezényelt regionális truppok foglalták el a szabadkai színpadot, a

mozit ugyan kihelyezték a színházteremből, és a téli színházi szezon nagyobb részében előadásokat tartottak a színházban, de értéktelen operett-kultuszukkal, valamint a fésiszta háborús propaganda szolgálatába állított fárcművek bemutatásával jórészt értelmetlen tevékenységet fejtettek ki a színházterületek. Igen ritkán került műsorukra irodalmi értékű drámai mű, s az is többnyire idealizált, valóságghamisító rendezésben, tehát csak eszmei csonkításban. Városunkban a megszállás idején egyáltalán nem szólalhatott meg a szerb-horvát nyelvű színjátszás. A régi Jugoszláviában kifejtett színvonalasabb magyar amatőr színjátszást is egyre jobban elfojtotta az üzleti vállalkozású, rossz-ízlelést szolgáló, magánkézben lévő színházterületek tevékenysége.

A népfőlszabadító harcok győzelme, főlszabadulásunk után megalakult néphatóságaink aztán egy-kettőre megoldást kerestek a színjátszás százados problémáira és kétnyelvű városunk lakosságának kulturális fejlődését itt, az öreg színházi falak közt is biztosították. 1945 óta a Horvát Drámai Együttes és a Magyar Drámai Együttes közös célkitűzésű, azonos szellemű erőfeszítéssel, előbb külön-külön kis színházként, majd egyesített igazgatás alatt, egymást váltva és egymást támogatva lépnek föl a közös színpadon, városunk Népszínházának színpadán, az évszázados multra visszatekintő falak közt. Tudatosan előrenézve, szórakoztatva tanítják színházi közönségünket a szabad szárnyalású művészet és minden becsületes gondolat megismerésére.

Ezek az öreg színházi falak vajdasági színházaink nemes versengésétől voltak már jónéhányszor hangosak a főlszabadulás óta. S a kétnyelvű színjátszás tizedik éves szakadatlan munkájával közönséget nevel kivételes színművészi értékek szeretetére is, amelyek fesztiváljaink alkamával gyakran megnyilatkoznak itt.

Ennek a színház épületnek az 1848-as forradalom idején tették le az alapkövét, és egy másik forradalom, Jugoszlávia népeinek nagy szociális forradalma teremtette meg annak a lehetőségeit, hogy a remények, amelyeket az alapkö lerakásánál az itt élő népek tápláltak, teljesen megvalósuljanak. Hogy minden itteni nép nyelvén szóljanak a színészek az épület színpadáról.

Száz esztendő! A vándorló, szegényes társulatok fölbukknásától a mai forgószínpados, rendezett életű társulatok munkájáig sok-sok nagyszerű óra telt el a szabadkai színházban, amelynek száz év óta álló falai között most már zavartalanul zeng egymás mellett két nyelven a kultura, a haladás szava.

Laták István

Varga István
„A szentivánéji álom“
rendezője

A szentivánéji álom

A szubotocai Népszínház Magyar Együttese, Shakespearének a drámairodalom halhatatlan írófejedelmének „Szentivánéji álom” c. vigjátékával ünnepli a színház épület fennállása századik évfordulóját.

A „Szentivánéji álom” a költő legnépszerűbb művei közé tartozik. Legnépszerűbb de — a „Vihar” mellett — legszubjektivebb alkotása is. Tömören, dióhéjban talán így fogalmazhatnánk meg e mesejáték tárgyát: álom az álomban. Mert Shakespeare költői fantáziájával meséjét tündérekkel manókkal, görög mithológiai alakokkal és korának angol munkásaival népesíti

be, akik maguk is álmodnak az álomjátékban. E tündéri vigjátékban jelenetek és színhelyek széditő anarchiában követik egymást: évezredek és óriási térbeli távokat ugrunk át pillanatok alatt. A germán Märchenwald-tündéreit a görög mithológiából vett Theseus udvarában találjuk. A XVI. század angol munkása mint műkedvelő színjászó előadást tanul és mutat be az athéni fejedelem menyegzőjén. Hogyan lehetséges mégis, hogy e káoszból Shakespeare az ifjuság és szerelem holdfényét és napfényét vetíti felénk, ragyogó kristálytisza tömörséggel? Hogyan lehetséges, hogy e költői zürzavarból az álomban rejlő ellentmondások: a testetlen vágy és a vaskos valóság, a vidam kacaj és a fájó sóhja, a lángoló szerelem és a csömörteli kiábrándulás robini keverékeként az emberi lét holdfényből szőtt-keretbe illesztett görbetükrét állította elénk? Hogy e vigjáték sajátos mondanivalóját megérthessük, először Shakespearet, a korlátlan szabadság költőjét kell megismernünk.

Ez a bemutató elé szánt, rövid ismertetés nem terjedhet ki Shakespeare költői nagyságának méltatására, csak bizonyos ferdeségeket, kívánok tisztázni, melyek a zseni alkotásai körül zavart keltenek. Helyesebben: Shakespeare-t felületesen, „hallásból” és nem alkotásai közvetlen átéléséből fakadó ismeretekből értékelik. Ezért a Shakespeare-tisztelet sokaknál tekintélytisztelet a szó legszimplább értelmében. Ebből gyökerezik azután az a tévhit, hogy Shakespeare alkotásai csak egy irodalmilag magasan képzett réteg kiváltsága lehet. Hogy ez a hiedelem mennyire téves, elég, ha korhű leírásokat olvasgatva megismerjük a XVI. és XVII.-ik század, tehát a költő korának egy-egy színelőadását, ahol a színházlátogatók zömét a nép: munkások, tengerészek, iparosok, kereskedők stb. jelentették és csak egy kis elenyésző részét a „nemes urak”. A nagy lángelme tehát alkotásain keresztül a néphez, a tömeghez szólt, azoknak szánta.

Írta: W. SHAKESPEARE

Zenéjét komponálta: F. Mendelsohn

Segédrendező: Szilágyi László

Diszlettervezők: De Negri Endre és Petrik Pál

Kosztümtervező: Sztana C. Cerics

Fordította: Arany János

Rendező: Varga István

Karmester: Bermel Miklós

Kórusvezető: V Dormann Mancí

A szentivánéji álom

(ÁLOMJÁTÉK 3 FÖLVONÁSBAN 7 KÉPBEN)

S Z E M É L Y E K :

PUCK, vagy Robin pajtás	Sz. Cseh Mária
OBERON tündérkirály	Szilágyi László
TITÁNIA tündérkirályné	R. Fazekas Piri
THESEUS Athéne ura	Remete Károly
HIPPOLYTA, amazon királynő	Rackó Ilus
HERMIA	{ D. Tóth Éva
LYSANDER	{ Juhász Anna
HELÉNA	Godányi Zoltán
DEMETRIUS	Bocskovics Rózsa
EGEUS, Hermia atyja	Péter László
PHILOSTRAT, ünnepélyrendező Theseusnál	Szabó János
ZUBOLY, takács	Vujkov Géza
VACKOR, ács	Sántha Sándor
DUDÁS, fuvó-foldozó	Fejes György
GYALU, asztalos	Czehe Gusztáv
ORRONDI, üst-foldozó	Dudás Lajos
ÖSZTÖVÉR, szabo	Balázs István
ELSŐ TÜNDÉR	Kunyi Mihály
	K. Petz Marika

Más tündérek, királyuk és királynéjuk kíséretében,
Theseus és Hippolyta kísérői

Helyszín: Athéne és egy közeli erdő.

Ügyelők: Kunyi Mihály, Kiss Sándor,
Mészáros István

Súgó: Eibensütz Rózsi

Azonban meg kell állapítanunk, van egy objektív nehézség is a mai néző számára, Shakespeare darabjának megértése és élvezése körül. Ez pedig a fordítások kérdése. Shakespearet legtömegesen a romantikus iskola írói fordították és ezek a fordítások találhatók meg ma is a legnagyobb számban minden könyvespolcon. Már pedig a romantika korának stílusa nem azonos Shakespeare stílusával. A romantikus a Shakespeare-i szöveg rövid, jórészt egy-két szótagból álló szavait, egyszerű mondatait, a romantika — akkor korszerű — nyelvezetére ültette át. Ennek a cikornyos, romantikus nyelvnek vannak szavai, amelyek elévültek, nehezen érthetők vagy éppen érthetetlenek. Mondatfüzései megnehezítik a szöveg megértését. A fentiekből megállapíthatjuk, hogy Shakespeare műveinek igazi élete a fordítások korszerűségének függvénye. Bizonyos fokig minden fordítás az,

A „Szentivánéji álmot” Arany János fordította magyarra. Ha fentebb általánosságban taglaltuk a Shakespeare-i műfordítások értékét, úgy sietünk kiemelni Arany műfordítását, mint örök példáját a művészi átültetésnek. Kevés írónak sikerült a magyar irodalomban ilyen kristálytiszta költői fordításban adni Shakespeare-t, mint Aranynak. Az ő tolláról Shakespeare mondanivalójával a magyar nyelv „ömlik, úszik és leng varázslatosan, illatosan, ösien” állapítja meg egyik kritikusa.

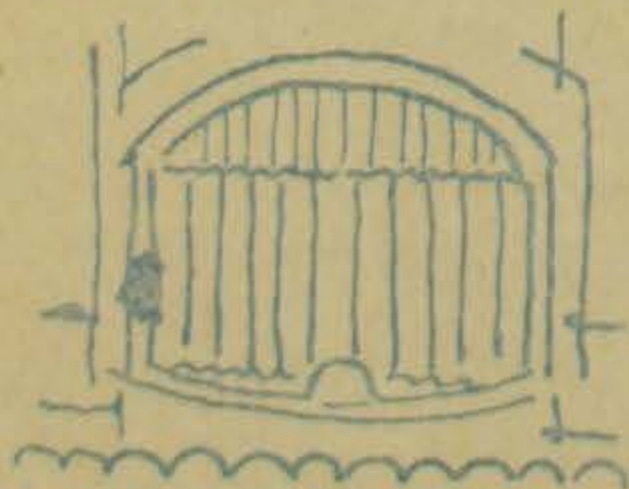
Shakespeare és Arany közös alkotásából született tehát meg a magyar színpadon a jubiláris előadáson bemutatásra kerülő Szentivánéji álom.

Együttesünknek e mű előadása különös gond.

Színházunk minden munkása, a művészi és technikai személyzet egyaránt akik e tündéri előjáték bemutatójának előkészítésén dolgoznak, minden igyekezetükkel azon fáradoznak, hogy szép, élvezetes és művészi előadással ünnepeljék a százéves évfordulót.

Te pedig, kedves olvasónk, állj közénk ez ünnepnapon, mert ez a színház a tiéd, érted van, érted él és dolgozik és azon fáradozik, hogy felemeljen lélekbe a költők, a nagy álmodozók tiszta és nemes magaslataira, hogy erőt merithess és értelmét lásd a ma és a holnap harcok munkájának: hogy embe-ribb ember lehess.

Varga István

A szocialista viszonyok kiépítése hazánkban a marxista elmélet és gyakorlat alkalmazásának egyik legszebb példáját mutatja meg. A gazdaság öngazgatása, amely néhány év előtt elnyerte a maga igazi formáját társadalom-politikai és gazdasági életünkben, a szocialista demokrácia megvalósulásának elvitathatatlan ténye már; ezen ma ezer és ezer munkásunk teljesen önállóan dolgozik, fejleszti és irányítja gazdasági életünket.

Az a forradalmi változás, amely a letűnt kapitalista rendszerrel szemben a dolgokat az ember szolgálatába az anyagi javakat pedig a társadalom szolgálatába állította, kultúréletünk értelmét is teljes egészében megváltoztatta. Mindaz, amink van a társadalmat szolgálja; ez a lényeg ez az erkölcsi tartalom is, amelynek első helyet kell elfoglalnia kultúrintézményeink, így színházaink életében is.

De amíg a gazdasági szervezetek maguk teremtik meg az anyagi eszközök forrásait, és fennállásukat a gazdasági számvetés és rentabilitás tényére alapozzák, addig a színházak egész más alapokon dolgoznak. Tevékenységük arra irányul, hogy a társadalom kultúr-szükségletét kielégítsék — nem árut termelnek a piacra, hanem szellemi javakat — ezért az öngazgatás módszere sem lehet teljesen azonos a gazdasági termelők öngazgatásával.

Színház a társadalom irányításában

A színházak anyagi szükségleteit és gazdasági eszközeit a társadalom azokból a javakból fedezi, amelyeket a gazdasági élet teremt. Ez azt jelenti, hogy a színház művészi munkájának elvégzéséhez a társadalomtól kap hozzájárulást és ezért természetes, hogy a társadalom mindenkor ellenőrzi is azt, hogy a rendelkezésre bocsájtott anyagi eszközeit mire fordítják. Ezt az ellenőrzést úgy végzi, hogy képviselőit küldi a színház igazgatóságába, ami biztosítékul szolgál arra, hogy a színház helyesen használja föl a rábízott anyagi eszközöket és mint egyetemes népi kultúrintézmény munkájában külön gondot fordít arra, hogy abban ne az önkényesség, hanem a társadalmi szükségletek és a közösségi érdek jusson kifejeződésre.

Az első időben amikor az igazgatóbizottságok megalakításán dolgoztak mutatkozott némi meg nem értés, és sokan attól tartottak, hogy a színházat kommerciális intézménnyé alakítják át és ezzel megakadályozzák a szabad művészi tevékenységet. Ezért voltak olyan javaslatok, hogy maga a munkaközösség irányítsa a színház munkáját épp úgy, mint ahogy ez a gazdasági vállalatokban történik. Ám az ilyen fölfogást csakhamar elvetették, mert megállapították, hogy a gazdasági vállalatok és a színházak között lényeges különbség áll fenn.

Igy nem egészen egy esztendővel ezelőtt színházunk élére egy igazgatóbizottság került, mint e kultúrintézmény igazgatásának egyik társadalmi szerve. Az igazgatóbizottság kétharmadát a Városi Népbizottság jelölte ki, egyharmadát pedig a színház munkaközössége delegálta.

Egy esztendő munkája nem tud még elegendő tapasztalatot adni, de már eddig is szemmel látható eredmények mutatkoznak, amelyek igazolják ennek a társadalmi szervnek a helyes munkáját. Csak egynehány példát sorolunk föl: a pénzügyi helyzet, amelyben meglehetősen nagy zürzavar uralkodott, rendeződött; az anyagkészlet megőrzésére sokkal nagyobb figyelmet fordítanak, mint azelőtt; az intézményen belül mindinkább megerősödik a belső fegyelem és létrejött a szilárd és közvetlen kapcsolat a színház és a környező községek között a falusi vendégszerepléseket illetően.

Az igazgatóbizottság — mint ismeretes — a művészi együtteseknek teljes önállóságot adott, úgyszintén a művészi tanácsnak is, amikor a művészi kivitelezés kérdéséről volt szó és soha nem avatkozott be az egyes darabok rendezésébe és művészi kivitelezésük elgondolásába.

Lehet, hogy az igazgatóbizottságnak a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítania ezekre a kérdésekre, mert a tapasztalatok arról beszélnek, hogy a drámai együttesek vezetői és művészi tanácsai a műsorjavaslat értékelésekor nem minden esetben a művészi értékekre helyezték a hangsúlyt, ezért segítséget kell nekik nyújtani, hogy megszabaduljanak az előítéletektől, ami sok esetben gátolja őket abban, hogy szem előtt tartsák a közösség érdekeit.

Úgyszintén szükség lesz arra, hogy az igazgatóbizottság minden megtartott bemutató után a művészi együttes tagjaival közösen kielemezze az előadás értékeit, fölhasználva a néző pozitív észrevételeit, mert hiszen az igazgatóbizottságban helyet foglalnak a nézőközönség képviselői is.

Ha a színház társadalmi irányításának eddig eltelt rövid időszakára támaszkodunk, nyugodt lelkiismerettel megállapíthatjuk, hogy az útválasztás jó volt, tovább kell ezt fejleszteni és munkánkat biztos siker és fejlődés koronázza.

A

S

Z

Á

M

O

K

I

S

B

E

S

Z

É

L

N

E

K

A függöny fölgördül. A nézőtér elcsendesül. A művészeké a szó. A szocialista kultúra egy-egy mozzanata életre kel a színpadon, hogy szárnyaljon a gondolat, tanítson, kacagtasson, szórakoztasson — neveljen. A szorgos hétköznapiak között ünnepet, erőgyűjtést jelent dolgozóinknak minden színházi est. A művészeknek igazolást, lelkesítést, elismerést hoz a megtelt nézőtér tapsa, könnye, kacaja. Kivülről nézve két világnak tűnik, mégis egy a néző, és a művész-világ. Egymás nélkül nem létezhetnek. Minden elismerés, bírálat, érdeklődés, vagy érdektelenség hatással van a nézőre, művészre. Ezekhez az általános tételekhez ma már szorosán hozzátartozik a művész szocialista éneke. Mondani sem kell, hogy a szocialista Jugoszláviában, Hazánkban, felszabadultak az alkotó erők úgy a művészetben, mint az élet minden más területén. Talán soha sem volt ilyen lehetőség, mint most, hogy a tehetségek elfoglalják méltó helyüket a művészetben, nemre, nemzetiségre való tekintet nélkül. Ennek jó példája a szuboticiai Narodno pozorište — Népszínház művésztagságának és technikai személyzetének testvéri együttműködése, immár lassan 10 éve, felszabadulásunk óta.

Kedves színház-látogató, idézzük fel azokat az időket, amikor Szuboticán is, mint országSZerte, az ujjáépítés, a jobb élet alapjait raktuk le. Gazdasági életünk rendezésével párhuzamosan megindult a szocialista kultúr-politikánk kialakítása, fejlesztése. Amikor 1945 októberében a Népszínház Szuboticán megnyitotta kapuit, sokan hittük és tudtuk, hogy ez alkalommal a függöny fölgördülése után olyan színi-élet kezdődik, ami még a szuboticiai színház épületben nem volt. Tudtuk, hogy a dolgozóink által teremtett anyagi eszközök olyan biztosítékot nyújtanak a színház működésére, amire sem lehetőség, sem példa azelőtt nem volt. Ettől az időtől kezdve a színház élete nem azon mulik, hogy van-e a művészek vagy amelyikének anyagi lehetősége színházat alakítani. De nincs kiszolgáltatva a színművészet a tőkés elemeknek sem. Függetlenül minden régi szokástól, csökevényektől a színművészet elindulhatott a szabad fejlődés útján.

A szuboticiai Narodno pozorište — Népszínház némi hiányossága, nehézsége mellett is, tevékenységével igazolta létjogosultságát. Azt mondják a kultúrát nem lehet szám adatokkal mérni. Most azonban mikor a színház épületének száz éves fennállását ünnepeljük, nem érdektelen felmérni, akár szám adatokkal is, hogy milyen eredmények tanuskodnak a színház életéről a felszabadulás óta.

Kedves, premiért kedvelő, színházlátogatónk elmondom, hogy a felszabadult színművészet 1945 óta 186 esetben kedveskedett bemutatóval. Előadás 2446 volt helyben. A színház művészeinek alakítását, a rendezők alkotását, a díszlet-tervezők, technikai munkások munkáját 844.600 dolgozó nézte meg. Szuboticán a szocialista kultúra kifejlődésében a falu, város mindközelebb kerül egymáshoz. Eltűnnek az elmaradottság és az előrehala-

dottság között fennálló válaszfalak. Ennek a válaszfalnak a lerombolásában elismerésre érdemes hozzájárulása van színházunknak. Falvakat, településeket látogatva, sok esetben petróleumlámpa fényénél, 760 előadást tartottak színészeink 246.035 falusi dolgozónak. Ezeket a számadatakat összegezve megállapítható, hogy a felszabadulás óta, a szubotikai Narodno pozoriste — Népszínház színművészei 3292 előadást adtak 1,090.635 színművészetet kedvelő dolgozó előtt.

Nem véletlen, és helyénvaló a színház repertoárjának vitatása. Dolgozóinknak olyat adni, ami kultur-érték, szocialista szempontból nevelő, nem egyszerű feladat. Ezt a kérdést is, kisebb hibáktól eltekintve, a lehetőségek alapján, megoldották művészeink, rendezőink. Megállapítható, hogy komoly drámák, klaszikus művek operák, színművek, vígjátékok, népszínművek voltak műsoron. Minden évadból élményként maradt meg emlékezetünkben néhány előadás. A leglátogatottabb előadások voltak a „János vitéz” 32.902 látogatóval, a „Kostana” 23.929, a „Mézeskalács” 31.253, és a „Csa Bonina razgala” 30.735 látogatóval. A „Csikós”, a Zselyeznovház asszonya”, a „Svadba u Malinovki”, „Ribarske svade”, „Morana”, Elitéltek”, „Tanítónő”, „Zrinyski”, „Glembay urak”, „A Magdics ügy”, „Álarc nélkül” és mindazok a művek, amik bemutatásra kerültek, legtöbbje a nézők elismerését váltották ki. Nem szabad azonban elhallgatni azt sem, hogy voltak bemutatott művek, melyeket úgy a sajtó, mint dolgozóink bíráltak. A szocialista társadalomban természetes a dolgozók által adott értékelés, bírálat. Színházunknak mindjobban a munkáskultúra fejlesztésén kell fáradoznia és ehhez elsősorban is a dolgozók hozzászólása, támogatása szükséges.

Az a tény, hogy Szuboticán ilyen hatalmas eredményekkel működő színház állhat fenn, vitán felüli, hogy a dolgozók által teremtett eszközöknek köszönhető. Felszabadulásunk óta, nem egészen pontos adatok szerint a közösségtől 160 millió dinár támogatást kapott a színház. A dolgozóink által teremtett és a közösség által juttatott anyagi eszközök, tették lehetővé a színház épületének átalakítását, az előcsarnok átépítését, a forgószinpad felépítését. A színház ruhatárának értéke 25 millió dinár körül van. A színház összberendezése, kelléktára, műhelyeiknek berendezése, technikai felszerelésének összértéke meghaladja a 100 millió dinárt.

Mindezek az adatok, számok holt tételnek volnának, ha nem tudnánk hogy színházlátogató dolgozóink emlékezetében és jelen tudatában élő tényként hat Narodno pozoriste — Népszínházunk munkája. Ez a tudat ad erőt művészeinknek, rendezőinknek a további alkotásra a szocialista kultúra fejlesztésére, a mindennapi életben.

Urbán János

A Magyar Drámai Együttes

NKVIH.org.rs

Ansambel Hrvatske Drame

Tehnikko-adminisztratívni otsek — A tehnikai-ügykezelési osztály

zkh.org.rs

Ansambl orkestra — Színházi zenekar

Kolektív

Narodnog pozorišta - Népszínház-a u Subotici

Upravni odbor — Igazgató bizottság.

ČLANOVI — TAGOK:

Marko Pejić, predsednik — elnök
Richer János, potpredsednik — alelnök
Mile Pešut, Josip Stipić, Urbán János, Kunszabó Dezső, Veco
Kovačić, Nikola Gabrić (iz građanstva — a polgárságból)
Sántha Sándor, Mirko Huska, Kovács József, Balázs József.
Denegri István, (iz pozorišta — a színházból).

Hrvatska drama.

Miloš Jojkić, v. d. direktora
Lajčo Lendvai, reditelj
ing. De Negri Andrija, scenograf
Vad Dorman Margit — korepetitor
Ruža Milanković — šaptač.
Petar Novaković — inspicijent

ČLANOVI DRAME:

Slava Bulgakov, Klara Peić, Etta Bortolazzi, Eržika Kovačević,
Kaća Bačlija, Marijola Kraljević, Miloš Jojkić, Mirko Huska,
Geza Kopunović, Ljubomir Teodorović, Tomo Cvitanović, Vasa
Zorkić, Marko Tasić, Aleksandar Vojtov, Ilija Drašković, Josip
Bajić, Miloš Mošorinac, Antun Stipić, Jevto Dušanović, Jozefina
Kobler, Manda Pejić, Ruža Tikvicki, Marica Temunović, Jelena
Davčik, Dragutin Margetić, Bela Tikvicki, Matija Merković,
Koloman Vuković.

A magyar drámai együttes.

Laták István — igazgató
Varga István — rendező
Virágh Mihály — rendező
Petrik Pál — dizlettervező
Vad Dorman Margit — korrepetitor
Mészáros István — ügyelő
Eibensütz Rózsai — sűgó

A DRÁMA TAGJAI:

Remete Piroska, Ferenczy Ibolya, Szabó Cseh Mária, Raczkó Ilus,
Juhász Anna, Kunyi Jolán, Toth-Dukai Éva, Bocskovics Rózsai,
Sántha Sándor, Fejes György, Szilágyi László, Godányi Zoltán,
Vujkov Géza, Szabó István, Szabó János, Versegi József, Czehe
Gusztáv, Mamuzsich István, Kunyi Mihály, Balázs István, Péter
László, Dudás Lajos, Kiss Sándor, Remete Károly, Szücs Marica,
Bermel Inge, Juhász Rózsai, Kovács Vera, K. Petz Marika, Kopunovics
Péter, Sántha Pusztai Lajos, Póka József.

Orkestar — Zenekar.

Bermel Miklós — dirigent — karmester.

ČLANOVI ORKESTRA — A ZENEKAR TAGJAI :

Gizur Béla, Kovács József, Vasilije Ustjenko, Rác János, Sárközi Ádám, Jónás József, Ujházi Lajos, Tóth László, Horváth József, Jaborek Ferdinánd, Hoffmann Károly, Branislav Jocić, Pereghy Károly, Petar Nićetin, Weber István, Holowitz István, Verebes Gusztáv, Kurina Mihály, Nyers András, Nagy Károly, Mészáros Vince, Miroslav Kunc, Lakatos László.

Tehničko osoblje — Tehnikai személyzet.

Vass János v. d. tehničkog šefa.

DEKORATERI :

Balázs József, Kökény Imre, Béres István, Barabás István, Kotrobai József, Maluscsik József, Ivan Šokčić.

REKVIZITERI :

Császár Sándor, Jelena Bačić, Mijo Margetić.

ELEKTRIČARI :

Bajza István, Bartus József, Ujvári István.

SLIKARI :

Micskó János, Faragó Endre, Mukić Bela.

VLASULJARI :

Kovács Ferenc, Granják József, Anica Vargović.

KROJAČI :

Sziveri József, Vasa Vasiljev, Kabai Margit, Imgrund Piroška.

GARDEROBIJERI :

Imgrund Menyhért, Fejős Rozália, Kiss Jolán, Josip Margetić, Nikola Peić.

STOLARI :

Kollár Ferenc, Knjur Antun.

OSTALI RADNICI :

Kuti Pál Antal, Göncz Kálmán, Mátrai Irén, Stantić Piroška, Klacsák Etel, Kata Mandić, Kata Mukić.

Administrativno osoblje. — Ügyvezetőségi személyzet.

Denegri István, Andrija Šokčić, Virágh Margita, Marija Petrović, Horváth Rózsi, Ruzman Josip, Barna Margita, Bela Kiš, Milan Belić, Karlo Peić, Beno Beniš, Tera Vuković, Nojcsek Almos.

JUBILARNI BROJ POVODOM 100 GODIŠNJICE POZORIŠNE ZGRADE

Izdaje:

**SINDIKALNA PODRUŽNICA NARODNOG POZORIŠTA - NÉPSZINHÁZ
SUBOTICA**

Štampa: Štamparsko preduzeće „Gradska štamparija“, Subotica